

ชื่อวันสำคัญของไทย

ศศิธร มัทธิมโท

โรเบเรียนภาษาและวัฒนธรรม

สวัสดีค่ะ มิตรรักนักอ่าน TPA NEWSทุกท่าน สนุกกับภาษาฉบับนี้ยังคงวนเวียนอยู่กับเรื่องวันนะคะ คราวนี้ขอเล่าถึงชื่อวันสำคัญของไทยที่ไม่ใช่ภาษาไทย! หมายความว่าถ้าพูดไปไม่เข้าใจ เราต้องแปลไทยเป็นไทยหรืออธิบายกันอีกที เพราะส่วนใหญ่จะให้ภาษาบาลีสันสกฤตกันนั่นเองค่ะ เวลาสอนภาษาไทยให้ชาวญี่ปุ่นและชาวต่างชาติ หรือเวลาที่ได้พูดคุยกับชาวต่างชาติเกี่ยวกับเรื่องวันหยุดในปฏิทินไทย ในฐานะที่เป็นครูภาษาไทย เป็นต้องถูกถาม เช่นว่า “วันวิสาขบูชา” แปลว่าอะไร มาจากภาษา (รากศัพท์) ไต สำคัญอย่างไร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวันที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ...จำได้ว่าสมัยเป็นนักเรียนประถม คุณครูวิชาสังคมศึกษาก็จะให้ท่องจำว่าวันสำคัญทางศาสนาแต่ละวันอยู่ในเดือนอะไร มีความสำคัญอย่างไร เพราะจะออกสอบ!! แต่ไม่เคยรู้เลยว่าวันแต่ละวัน แต่ละคำเหล่านั้นมีความหมายว่าอะไรกันบ้าง สนุกกับภาษาฉบับนี้จะคลายข้อสงสัยให้ทุกท่านเองค่ะ

วันสำคัญที่ขอยกมาชี้แจงแถลงไขให้ได้อ่านกันเพลิน ๆ ได้แก่ มาฆบูชา (วันหยุดในเดือนกุมภาพันธ์) วิสาขบูชา (วันหยุดในเดือนพฤษภาคม) อาสาฬหบูชา (วันหยุดในเดือนกรกฎาคม) และเข้าพรรษา (วันหยุดในเดือนกรกฎาคม) ค่ะ แต่ก่อนอื่นขอแนะนำคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับปฏิทินหรือวิธีนับวัน และเดือนกันก่อน เพราะหลังจากนี้จะต้องเจอในความหมายของวันที่จะแนะนำกันค่ะ

จันทรคติ [จันทุระคะติ] วิธีนับวัน และเดือนโดยถือเอาการเดินของดวงจันทร์เป็นหลัก เช่น ขึ้น ๑ ค่ำถึงแรม ๑๕ ค่ำ เป็นการนับวันทางจันทรคติ เดือนอ้ายถึงเดือน ๑๒ เป็นการนับเดือนทางจันทรคติ. (ส.).

ซึ่งในปัจจุบันเราใช้ปฏิทินแบบสุริยคติ... **สุริยคติ** [สุริยะคะติ] เป็นวิธีนับวัน และเดือนแบบสากลโดยถือกำหนดตำแหน่งดวงอาทิตย์เป็นหลัก เช่น วันที่ ๑ ถึงวันที่ ๓๑ เป็นการนับวันทางสุริยคติ เดือนมกราคมถึงเดือนธันวาคม เป็นการนับเดือนทางสุริยคติ

๑. วันมาฆบูชา

๑.๑ มาฆ- มาฆะ [มาคะ-] น. ชื่อเดือนที่ ๓ แห่งจันทรคติ ตกราวเดือนกุมภาพันธ์. (ป., ส.)

๑.๒ มาฆบูชา น. การทำบุญพิเศษทางพระพุทธศาสนาในวันเพ็ญเดือน ๓ เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญซึ่งประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ คือ ๑. วันเพ็ญดวงจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ (ดวงจันทร์เดินมาถึงดาวฤกษ์ชื่อ มฆะ) ๒. พระสงฆ์ ๑,๒๕๐ รูปประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย ๓. พระสงฆ์ที่มาประชุมล้วนได้รับเอภิกขุอุปสัมปทา* ๔. ท่านเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น, วันจาตุรงคสันนิบาต** ก็เรียก. (ป. มาฆบูชา).

*อุปสัมปทา การบวช, การบวชเป็นภิกษุหรือภิกษุณี; วิธีอุปสมบททั้งหมด ๔ อย่าง แต่เฉพาะที่ใช้เป็นหลักมี ๓ อย่างคือ

๑) เอภิกขุอุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยพระวาจาว่า “จงเป็นภิกษุมาเถิด” เป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้เอง

๒) ดิสรณคณอุปสัมปทา หรือสรณคณอุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยถึงไตรสรณะ* เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้พระสาวกทำในยุคนั้นพุทธกาล เมื่อคณะสงฆ์ยังไม่ใหญ่มาก เมื่อทรงอนุญาตวิธีที่ ๓ แล้ว วิธีที่ ๒ นี้ก็เปลี่ยนใช้สำหรับบรรพชาสามเณร (*ไตรสรณะ ที่พึ่งสามคือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์)

๓) ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม เป็นวิธีที่ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำ ในเมื่อคณะสงฆ์เป็นหมู่ใหญ่ขึ้นแล้ว และเป็นวิธีใช้สืบมาจนทุกวันนี้

**จาตุรงคสันนิบาต การประชุมพร้อมด้วยองค์ ๔ คือ

๑) วันนั้นดวงจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ (เพ็ญเดือน ๓)

๒) พระสงฆ์ ๑,๒๕๐ รูปมาประชุมกัน โดยมีได้นัดหมาย

๓) พระสงฆ์เหล่านั้นทั้งหมดล้วนเป็นพระอรหันต์ผู้ได้อภิญญา ๖*

๔) พระสงฆ์เหล่านั้นทั้งหมดล้วนเป็นเอภิกขุ

(*อภิญญา, อภิญญาณ [อะพินยา, อะพินยาน] น. “ความรู้ยิ่ง” ในพระพุทธศาสนามี ๖ อย่าง

คือ ๑. อิทธิวิธ การแสดงฤทธิ์ได้ ๒. ทิพโสถ ฐิติพ ๓. เจโตข-
ปริญญาณ ญาณรู้จักกำหนดใจผู้อื่น ๔. ปุพ-เพณิวาสนาสติญาณ
การระลึกชาติได้ ๕. ทิพจักขุ ตาทิพย์ ๖. อาสวักขยญาณ ญาณรู้จักทำ
อาสวะให้สิ้นไป. (ป.; ส. อภิขุญา, อภิขุญาณ.)

๒. วันวิสาขบูชา

๒.๑ วิสาข-, วิสาขะ, วิสาขา [วิสาขะ-] น. ชื่อเดือนที่ ๖ แห่ง
จันทรคติ ตกราวเดือนพฤษภาคม, ถ้าในปีอธิกมาส* จะตกราวเดือน
มิถุนายน. (ป.).

๒.๒ วิสาขบูชา น. การบูชาในวันเพ็ญเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันประสูติ
ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า, โบราณใช้ว่า วิสาขบูชา ก็มี.
(ป.).

*อธิกมาส [อะทิกะมาต, อะทิกะมาต] น. เดือนที่เพิ่มขึ้นในปี
จันทรคติ คือ ในปีนั้นมี ๑๓

เดือน มีเดือน ๘ สองหน เรียกว่า เดือน ๘ สอง ๘. (ป.).

๓. วันอาสาฬหบูชา

๓.๑ อาสาฬห-, อาสาฬห์ [อาสาฬหะ-, อาสาฬหะ-, อาสาฬ-]
น. เดือนที่ ๘ แห่งเดือนจันทรคติ. (ป.; ส. อาสาฬ).

๓.๒ อาสาฬหบูชา [อาสาฬหะ-, อาสาฬหะ-] น. การบูชา
ในวันเพ็ญเดือน ๘ ซึ่งเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา*.

*ปฐมเทศนา [ปะถัมมะเทศะนา, ปะถัมมะเทศะนา, ปะถัม
เทศะนา] น. เทศนาครั้งแรกในพระพุทธศาสนา หมายถึง ัมม
จักกัปปวัตตนสูตร (คือ “พระสูตรว่าด้วยการยังธรรมจักรให้เป็นไป”,
พระสูตรว่าด้วยการหมุนวงล้อธรรมเป็นชื่อของ ปฐมเทศนา คือพระธรรม
เทศนาครั้งแรก ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิป-
ปนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘
หลังจากวันตรัสรู้สองเดือน ว่าด้วยมัชฌิมาปฏิปทา คือ ทางสายกลาง
ซึ่งเว้นที่สุด ๒ อย่าง และว่าด้วยอริยสัจ ๔ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้
อันทำให้พระองค์สามารถปฏิญาณว่าได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ
(ญาณคือ ความตรัสรู้เองโดยชอบอันยอดเยี่ยม) ท่านโกณฑัญญะ
หัวหน้าคณะปัญจวัคคีย์ ฟังพระธรรมเทศนานี้แล้วได้ดวงตาเห็นธรรม
(ธรรมจักขุ) และขอพบเป็นพระภิกษุรูปแรก เรียกว่า เป็นปฐมสาวก)

๔. วันเข้าพรรษา

๔.๑ พรรษา

(๑) [พันสา] น. ช่วงระยะเวลา ๓ เดือนในฤดูฝน เช่น เข้าพรรษา
จำพรรษา (ส. วรุษ; ป. วสุส, วสุสาน).

(๒) น. ปี เช่น บวช ๓ พรรษา

๔.๒ เข้าพรรษา

(๑) น. เรียกว่าวันพระสงฆ์เริ่มเข้าจำพรรษา คือ วันแรม ๑ ค่ำ
เดือน ๘ ว่า วันเข้าพรรษา.

(๒) ก. เข้าอยู่ประจำที่ ๓ เดือนในฤดูฝน (ใช้แก่พระสงฆ์).

อักษรย่อที่ใช้ในพจนานุกรม

อักษรย่อในวงเล็บท้ายบทนิยาม บอกที่มาของคำ	ความหมาย
ป.	ปาลี (บาลี)
ส.	สันสกฤต
อักษรย่อหน้าบทนิยาม บอกชนิดของคำตามหลักไวยากรณ์	ความหมาย
ก.	กริยา
น.	นาม

ความรู้สึกเหมือนได้อ่านบทความธรรมะจบไปเลยนะคะ เพราะ
มีแต่คำบาลี-สันสกฤตกับคำศัพท์ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งนั้นเลย
ก่อนที่จะเขียนจะได้ค้นความหมาย ก็ไม่นึกมาก่อนเลยว่าคำว่า “มาฆ-”
“วิสาข-” “อาสาฬห-” จะหมายถึงชื่อเดือนทางจันทรคติ อีกทั้งพอได้
เขียนเล่าเรื่องราวเหล่านี้ก็ได้ย้อนทบทวนความรู้ทั่วไปที่เคยเรียนตั้งแต่
ชั้นประถมศึกษา ประวัติความเป็นมา และความสำคัญของวันต่าง ๆ
ทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย

ที่มาข้อมูล

ธรรมะไทย. (มปป.). พจนานุกรมพุทธศาสน์ หมวด ไตรสรณะ
– ไตรสิกขา. สืบค้นเมื่อ ๓ มิถุนายน

๒๕๖๔, จาก <http://www.dhammathai.org/buddhistdic/tao87.php>
ธรรมะไทย. (มปป.). พจนานุกรมพุทธศาสน์ หมวด ธรรมาธิปไตย

– ัมมทินนา. สืบค้นเมื่อ ๓ มิถุนายน
๒๕๖๔, จาก <http://www.dhammathai.org/buddhistdic/flag111.php>

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (๒๕๔๗). เอนิภิกขุ.
สืบค้นเมื่อ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๔, จาก https://84000.org/tipitaka/dic/v_seek.php?text=เอนิภิกขุ

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (๒๕๕๘). พจนานุกรม ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. สืบค้นเมื่อ ๓ มิถุนายน
๒๕๖๔, จาก <http://www.royin.go.th/dictionary/>